

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента
Хахуцяк Ольги Юріївни на дисертацію
ЧЕРВАНЧУК ВІКТОРІЇ ВАЛЕРІЇВНИ**

**«Інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час
досудового розслідування, як учасник кримінального провадження»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 Право**

Актуальність теми дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження Черванчук В.В. на тему «Інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, як учасник кримінального провадження» не викликає сумнівів і зумовлена необхідністю належного забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб, які, не будучи сторонами кримінально-правового конфлікту, під час досудового розслідування зазнають процесуального втручання у сферу своїх прав.

Незважаючи на законодавче закріплення у КПК України статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, низка питань щодо його правової природи, моменту виникнення та припинення, співвідношення зі статусом інших учасників кримінального провадження, а також обсягу процесуальних прав і гарантій їх реалізації залишається недостатньо врегульованою. Це спричиняє неоднозначність правозастосовної практики та актуалізує потребу в комплексному науковому опрацюванні зазначеної проблематики. Особливого значення вона набуває у сучасних умовах, коли застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення обшуків, тимчасового доступу до речей і документів, вилучення та арешту майна безпосередньо пов'язане з необхідністю забезпечення належного балансу між завданнями кримінального провадження та гарантіями прав осіб, які не мають статусу підозрюваного чи обвинуваченого.

Наукова значущість дисертаційного дослідження полягає у комплексному опрацюванні теоретичних, нормативних і правозастосовних проблем процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, як самостійного учасника кримінального провадження. Авторкою сформовано цілісне наукове бачення змісту та структури такого статусу, визначено особливості його виникнення, співвідношення зі статусом інших учасників кримінального провадження,

систематизовано міжнародні стандарти забезпечення прав відповідної категорії осіб та розвинуто положення щодо механізмів реалізації, охорони й захисту їхніх прав і законних інтересів. Теоретичні положення роботи доповнюють доктрину кримінального процесуального права та створюють наукове підґрунтя для подальшого вдосконалення нормативної регламентації участі таких осіб у кримінальному провадженні.

Важливим науковим здобутком В. В. Черванчук є обґрунтування концептуального підходу до визначення моменту виникнення процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, відповідно до якого набуття такого статусу пов'язується не з формальним визнанням особи окремим процесуальним рішенням, а з фактичним втручанням у сферу її прав, свобод чи законних інтересів. Заслуговує на позитивну оцінку запропонована авторкою модель нормативного закріплення цього статусу шляхом доповнення КПК України статтею 64-3, в якій передбачено визначення відповідного учасника кримінального провадження, момент виникнення його статусу, процесуальні права та обов'язки, участь представника й гарантії реалізації наданих прав. Такий підхід має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки спрямований на усунення наявної нормативної невизначеності та посилення процесуальних гарантій осіб, права яких фактично обмежуються під час досудового розслідування.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота В. В. Черванчук характеризується логічною побудовою, послідовністю викладення матеріалу та комплексним підходом до дослідження процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. Структура роботи відповідає поставленій меті та завданням дослідження й охоплює теоретичні, нормативно-правові та прикладні аспекти обраної проблематики. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі авторкою досліджено теоретичні, методологічні та правові засади становлення і розвитку процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. Проаналізовано стан наукової розробленості проблематики, простежено розвиток відповідного кримінального процесуального законодавства, що дало змогу сформулювати теоретичне підґрунтя для подальшого визначення місця зазначеної особи серед учасників кримінального провадження.

Другий розділ присвячено безпосередньому розкриттю поняття, сутності та структури процесуального статусу досліджуваної категорії осіб.

Авторкою охарактеризовано гарантії захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів, а також проаналізовано міжнародні стандарти їх забезпечення. Обґрунтовано підхід до розуміння такого процесуального статусу як комплексного правового становища особи, що охоплює права, свободи, законні інтереси, обов'язки, юридичну відповідальність та відповідні гарантії їх реалізації і захисту.

Практично орієнтованим є третій розділ дисертації, у якому розглянуто особливості забезпечення прав іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження та проведенні слідчих (розшукових) дій. Авторкою конкретизовано процесуальні гарантії залежно від характеру відповідного процесуального втручання, звернуто увагу на наявні термінологічні та нормативні неузгодженості та запропоновано напрями їх усунення.

Позитивної оцінки заслуговує належна емпірична основа дослідження, яку становлять рішення Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, Європейського суду з прав людини та загальних судів України, офіційні статистичні дані, а також результати опитування 319 респондентів, серед яких 165 слідчих/детективів, 98 прокурорів і 56 суддів. Поєднання теоретичного аналізу з вивченням правозастосовної практики дозволило авторці сформулювати висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального законодавства і практики його застосування.

Загалом основні положення дисертаційної роботи є взаємопов'язаними, належним чином аргументованими та послідовно спрямованими на досягнення визначеної мети дослідження. Сформульовані авторкою теоретичні положення та практичні рекомендації мають значення для подальшого розвитку наукових підходів до визначення процесуального статусу відповідної категорії учасників кримінального провадження та вдосконалення механізму забезпечення їхніх прав і законних інтересів.

Безперечною перевагою роботи є сформульовані авторкою науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Загалом основні положення дисертації є достатньо повними, взаємопов'язаними, належним чином аргументованими та ґрунтуються на аналізі чинного законодавства, наукових джерел, зарубіжного досвіду й практики органів розслідування. Отримані результати свідчать про самостійний характер проведеного дослідження та належний рівень наукової підготовки здобувачки.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, наукова новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані В. В. Черванчук, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності, що забезпечується комплексним використанням загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, опрацюванням значного масиву нормативно-правових актів, наукових джерел, матеріалів судової та правозастосовної практики. Емпіричну основу роботи становлять рішення Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, Європейського суду з прав людини та загальних судів України, офіційні статистичні дані, а також результати опитування 319 респондентів, серед яких 165 слідчих/детективів, 98 прокурорів та 56 суддів. Така емпірична база забезпечила можливість належної перевірки сформульованих теоретичних положень та їх співвіднесення з потребами сучасної правозастосовної практики.

Наукова новизна одержаних результатів визначається комплексним характером дослідження теоретичних, нормативних і правозастосовних проблем процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. На особливу увагу заслуговують обґрунтований авторкою підхід до визначення моменту виникнення такого процесуального статусу з моменту фактичного обмеження прав, свобод чи законних інтересів особи; авторське визначення відповідного учасника кримінального провадження; модель процесуальної гарантії його своєчасного інформування, а також пропозиція щодо нормативного закріплення процесуального статусу шляхом доповнення КПК України статтею 64-3.

Сформульовані у дисертації положення є взаємопов'язаними, послідовними та належним чином аргументованими, а запропоновані авторкою висновки й рекомендації мають як теоретичне, так і практичне спрямування та можуть бути використані для подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства і практики його застосування.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у п'ятнадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, одна – у міжнародному науковому виданні, а результати апробації дослідження представлено у десяти публікаціях за матеріалами науково-практичних конференцій та круглих столів. Тематика опублікованих праць безпосередньо відповідає предмету дисертаційного дослідження та

послідовно висвітлює питання процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, гарантій забезпечення її прав, участі під час проведення слідчих (розшукових) дій та застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Опубліковані наукові праці достатньою мірою відображають основний зміст дисертації, одержані наукові результати, положення наукової новизни та їх практичну спрямованість, що дає підстави вважати вимоги щодо повноти висвітлення результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях виконаними в повному обсязі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Зокрема, Черванчук В. В. у роботі не допускає дослівного запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат із відповідним посиланням на джерело; використання інформації у вигляді фактів, ідей, положень чи висновків без зазначення джерела їх походження; перефразування тексту джерела у формі, близькій до оригінального викладу, без належного посилання; а також наведення узагальнень, інтерпретацій чи авторських висновків, сформованих на підставі наукових праць інших дослідників, без коректного бібліографічного оформлення.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в дисертаційній роботі положення можуть бути використані в *освітньому процесі та науково-дослідній роботі*.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту роботи.

Незважаючи на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження, його належний науковий рівень, теоретичну та практичну спрямованість, окремі положення роботи мають дискусійний характер і потребують додаткового обґрунтування.

1. Потребує додаткової аргументації запропонований авторкою підхід, відповідно до якого процесуальний статус іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, виникає з моменту фактичного обмеження її прав, свобод чи законних інтересів, а не внаслідок прийняття окремого процесуального рішення. Враховуючи практичне значення визначення такого моменту для реалізації процесуальних прав особи, доцільно було б більш чітко окреслити критерії встановлення факту виникнення відповідного статусу, особливо у випадках, коли характер та ступінь процесуального втручання є спірними або неочевидними.

2. Дискусійною видається пропозиція авторки щодо доповнення КПК України окремою статтею 64-3, якою комплексно визначаються поняття іншої особи, момент виникнення її статусу, права, обов'язки, представництво та процесуальні гарантії. Зважаючи на те, що окремі права такої особи вже

передбачені різними нормами КПК України, потребує додаткового пояснення, чи не призведе запропонована концентрація відповідного правового регулювання в одній статті до дублювання окремих положень Кодексу, та яким чином така норма має узгоджуватися з існуючими статусами інших учасників кримінального провадження.

3. Заслуговують на підтримку пропозиції здобувачки щодо розмежування процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, та суміжних процесуальних статусів. Водночас у роботі доцільно було б більш чітко визначити алгоритм вирішення ситуацій, коли одна й та сама особа одночасно відповідає ознакам декількох процесуальних статусів, зокрема іншої особи, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, власника чи володільця майна або свідка. Це має практичне значення для визначення конкретного обсягу її процесуальних прав і гарантій. Необхідність уніфікації відповідної термінології визнається й самою авторкою.

4. Певного додаткового обґрунтування потребують пропозиції щодо внесення змін до статей 111 та 112 КПК України в частині обов'язкового повідомлення іншої особи про здійснення процесуальної дії відносно неї або її майна, із зазначенням підстав такої дії, прав та обов'язків особи. Доцільно було б конкретизувати винятки із загального правила попереднього інформування, зокрема у випадках, коли завчасне повідомлення може створити ризик втрати доказів, зміни обстановки або іншим чином перешкодити досягненню законної мети відповідної процесуальної дії.

Зазначені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження та можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного захисту.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота Вікторії Валеріївни Черванчук на тему «Інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, як учасник кримінального провадження» є завершеною роботою, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, що мають теоретичне та практичне значення для розвитку сучасної юридичної науки. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (у редакції постанови КМУ від 19 травня 2023 року № 502), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами,

внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ від 19 травня 2023 року № 502), а її авторка – Вікторія Валеріївна Черванчук, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

**провідний науковий співробітник
відділення організації наукової роботи
здобувачів вищої освіти відділу організації наукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Ольга ХАХУЦЯК